

Ks. WOJCIECH CICHOSZ

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

cichosz@umk.pl

ORCID: orcid.org/0000-0003-0839-2179

EFEKTYWNOŚĆ EDUKACYJNA SZKÓŁ KATOLICKICH W POLSCE NA PODSTAWIE WYNIKÓW EGZAMINÓW ZEWNĘTRZNYCH W 2021 ROKU¹

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2022.003>

Streszczenie

Szkolnictwo kościelne w Europie było obecne już na przełomie IX i X, a w Polsce pod koniec XI wieku. Lata systemu komunistycznego (1945–1989) wpłynęły na jego marginalizację, a dynamiczne odrodzenie wiąże się z przemianami demokratycznymi po 1989 roku. Obecnie szkoły katolickie mają w Polsce równoprawną możliwość powstawania i funkcjonowania. Ich liczba i odsetek ogólnej populacji uczniów utrzymują się na stałym poziomie. Wyniki publikowane przez OKE i miejsca w rankingach szkół pokazują, że efektywność dydaktyczna katolickich szkół podstawowych jest wyższa niż przeciętna. Również licea osiągają wysoki poziom kształcenia, choć tutaj nie dostrzega się dominacji szkół katolickich. Efektywność dydaktyczna jest jednym z wielu czynników, które wpływają na ugruntowaną pozycję szkół katolickich.

Słowa kluczowe: *efektywność dydaktyczna, egzamin maturalny, egzamin ósmoklasisty, ranking szkół, szkoła katolicka, szkoła niepubliczna, szkoła publiczna*

¹ Syntetyczna wersja tekstu została przedstawiona przez autora, jako delegata Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski do prac Komisji Episkopatów Unii Europejskiej w sekcji Edukacja i Kultura (Commission of the Bishops' Conferences of the European Union, COMECE – Adviser for Education and Culture), na posiedzeniu grupy roboczej w dniach 16–17 czerwca 2022 roku w Brukseli: „Contribution to the European Education Area”. Zob. W. Cichosz, *Educational Effectiveness of Catholic Schools in Poland Based on the Results of External Exams*, „Religions” 2023, 14(1):5: <https://www.mdpi.com/2077-1444/14/1/5> (DOI: <https://doi.org/10.3390/rel14010005>).

*EDUCATIONAL EFFECTIVENESS
OF CATHOLIC SCHOOLS IN POLAND ON THE BASIS
OF THE RESULTS OF EXTERNAL EXAMINATIONS IN 2021*

Abstract

Church education was already present in Europe in the late 9th and 10th centuries and in Poland at the end of the 11th century. The years of the communist system (1945–1989) influenced its marginalisation. Its subsequent dynamic revival is linked to the democratic changes of 1989. Currently the Catholic schools have an equal opportunity to be set up and to function in Poland. Their number and the percentage of the total student population remain stable. The results published by the state authorities and the school rankings show that the didactic effectiveness of Catholic primary schools is higher than average. Secondary schools also achieve a high level of education, although in this case the dominance of Catholic schools is not that visible. Teaching efficiency is one of many factors that contribute to the well-established position of the Catholic schools.

Keywords: *teaching efficiency, matriculation exam, eighth grade exam, school ranking, Catholic school, non-public school, public school*

Szkolnictwo kościelne może poszczycić się bogatą historią². Podobnie jak w Europie, również w Polsce, określane mianem „katolickiego”, było obecne

² Zob. W. Cichosz, *Wychowanie integralne. Praktyczna recepcja Gimnazjum w Zespole Szkół Katolickich im. św. Jana Pawła II w Gdyni. 1992–2019*, Pelplin 2019; tenże, *Pedagogia wiary we współczesnej szkole katolickiej*, Warszawa 2010, s. 79–84; tenże, *Historische Wurzeln, das heutige Bild und Substanz der katholischen Schule in Polen*, „Studia Gdańskie“ 23 (2008), s. 191–201; tenże, *The History of Catholic Education in Poland and its Place in Education in the Archdiocese of Gdańsk*, red. M. Paracki, „Studia Humanistica Gedanensia” (2008) 1, s. 123–127; tenże, *Biblijne wychowanie parenetyczne. Od pedagogiki do pedagogii*, „Studia Katechetyczne” 8 (2012), s. 243–253; J. Kuźma, *Nauka o szkole. Studium monograficzne. Zarys koncepcji*, Kraków 2011, s. 43–102; J. Gleeson, *Critical Challenges and Dilemmas for Catholic Education Leadership Internationally*, „International Studies in Catholic Education” 7 (2015) 2, p. 145–161; P. Mąkosa, *St. John Paul II and Catholic education. A review of his teachings: an essay to inspire Catholic educators internationally*, „International Studies in Catholic Education” 12 (2020) 2, p. 218–235 (DOI: 10.1080/19422539.2020.1811006); A. Rynio, *Tradycyjne i współczesne środowiska wychowania chrześcijańskiego*, w: *Septuaginta pedagogiczno-katechetyczna. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi dr. hab. Zbigniewowi Markowi SJ w siedemdziesiątą rocznicę urodzin, pod redakcją naukową Anny Walulik CSFN i Janusza Mólki SJ*, Kraków 2017, s. 371.

zapewne już na przełomie IX i X wieku³. Liczne uwarunkowania polityczne i społeczne wpływały na jego kształt, co unaocznily kolejne wieki dziejów. Powojenne lata komunistycznej Polski drugiej połowy XX wieku wyraźnie ograniczyły działalność szkolnictwa katolickiego. Dopiero przemiany polityczno-ustrojowe po 1989 roku stworzyły korzystne warunki dla odrodzenia szkolnictwa katolickiego. Bez wątplenia procesowi temu sprzyjała opublikowana 7 września 1991 roku *Ustawa o systemie oświaty*, umożliwiająca powstawanie zarówno szkół niepublicznych (prywatnych), jak i publicznych (finansowanych przez jednostki samorządu terytorialnego)⁴.

1. MIEJSCE SZKÓŁ KATOLICKICH W POLSKIM SYSTEMIE OŚWIATY

Współczesne normy kościelne przyznają prawo do posługiwania się przymiotnikiem „katolicka” szkołom, które funkcjonują pod kierownictwem właściwej władzy kościelnej, kościelnej osoby prawnej (diecezja, parafia, zgromadzenie zakonne), jak również tym, które uzyskały prawo do posługiwania się tymże mianem na mocy aktu wydanego przez kompetentną władzę. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego podaje, że są to „wszystkie szkoły i instytuty zajmujące się wychowaniem i kształceniem na poziomie przeduniwersyteckim; są to szkoły zależne od władzy kościelnej, przeznaczone do formacji młodzieży świeckiej i działające w ramach kompetencji danej Kongregacji”⁵.

W polskim systemie prawnym w chwili obecnej funkcjonują, zgodnie z zapisami *Ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, dwa rodzaje szkół i placówek: publiczne i niepubliczne⁶. Mogą one być zakładane i prowadzone przez jednostkę samorządu terytorialnego (JST), inną osobę prawną lub osobę fizyczną⁷, przy czym JST mogą zakładać i prowadzić wyłącznie szkoły i placówki publiczne⁸. W ustawie stwierdza się, że osoby prawne i osoby fizyczne mogą

³ Por. W. Cichosz, *De l'école chrétienne à l'école laïque*, „Studia Gdańskie” 21 (2007), s. 377–396; tenże, *Od szkoły kościelnej do szkoły świeckiej. Rekonesans historyczno-aksjologiczny*, red. L. Balter, Międzynarodowy Przegląd Teologiczny „Communio” 159 (2007) 3, s. 17–32.

⁴ Por. *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425 z późn. zm. (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19910950425> – 22.10.2022). Zob. także: A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, Warszawa 2002.

⁵ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej*, Rzym 1988, 4. Zob. także: A. Zellma, R. Buchta, W. Cichosz, *The (non)transgressive character of religious education for children and young people in Polish schools*, „British Journal of Religious Education” 44 (2022) 3, s. 223–237 (DOI: 10.1080/01416200.2021.1887082).

⁶ Por. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, t.j. Dz.U. 2021 poz. 1082, art. 8 ust. 1.

⁷ Por. tamże, art. 8 ust. 2.

⁸ Por. tamże, art. 8 ust. 3.

zakładać szkoły i placówki niepubliczne po uzyskaniu stosownego wpisu do ewidencji prowadzonej przez JST, w której gestii leży prowadzenie odpowiedniego typu szkół i placówek⁹. Warunkiem wpisu jest między innymi konieczność przedłożenia przez założyciela (organ prowadzący) pozytywnej opinii kuratora oświaty o spełnieniu zapisów art. 14 ust. 3 ustawy *Prawo oświatowe*, zaś w przypadku szkół kształcących w zawodzie – również opinii wojewódzkiej rady rynku pracy. Konsekwencją dokonanych w 2016 roku zmian jest fakt, że wykluczono możliwość funkcjonowania szkół bez uprawnień szkół publicznych – zarówno szkoły publiczne jak i niepubliczne nabywają bowiem już w chwili wpisu do ewidencji uprawnienia szkół publicznych¹⁰. Organem prowadzącym (właścicielem) szkół publicznych są JST lub inne osoby prawne i fizyczne. Z kolei organem prowadzącym szkół niepublicznych są osoby fizyczne lub osoby prawne, inne niż JST¹¹.

Z perspektywy uczniów istotny jest fakt, że szkoły publiczne i niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych pozwalają uzyskać świadectwa i dyplomy państwowe¹², co z kolei umożliwia przystępowanie do egzaminów przeprowadzanych przez Okręgowe Komisje Egzaminacyjne, a w konsekwencji otrzymanie świadectwa potwierdzającego uzyskanie określonego prawem poziomu wykształcenia. W obecnym systemie prawnym szkoły publiczne i niepubliczne różni zatem przede wszystkim odpłatność oraz sposób rekrutacji. Szkoły publiczne są szkołami bezpłatnymi, natomiast niepubliczne dopuszczają możliwość odpłatności. Różnica dostrzegalna jest także w sposobie prowadzenia naboru. Szkoły publiczne uczestniczą w rekrutacji prowadzonej przez samorządy, zgodnie z określonymi przez

⁹ Por. tamże, art. 168 ust. 1.

¹⁰ Por. tamże, art. 14 ust. 3.

¹¹ Warto zauważyć, że ustawa z 2016 roku, w kształcie przed 2019 rokiem, dopuszczała istnienie szkół niepublicznych z uprawnieniami szkół publicznych (po wypełnieniu określonych w ustawie kryteriów) oraz szkół niepublicznych bez uprawnień szkół publicznych (*Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, Dz.U. 2017 poz. 59, art. 14 ust. 3). Taka sytuacja miała miejsce m.in. w przypadku Zespołu Szkół Katolickich im. św. Jana Pawła II w Gdyni, gdzie organem prowadzącym jest parafia pw. św. Andrzeja Boboli. W historii szkoły obecna jest data 1 września 2002 r., kiedy to dzięki przychylności władz miejskich i oświatowych, niepubliczne Gdynskie Liceum Katolickie przekształcono w publiczne Katolickie Liceum Ogólnokształcące (szkołę niepłatną), a dla celów organizacyjnych utworzono Zespół Szkół Katolickich im. Jana Pawła II, w ramach którego działało od 1.09.2000 r. również Gimnazjum Katolickie im. Jana Pawła II, pierwsze i jedyne w Gdyni katolickie gimnazjum publiczne – zob. W. Cichosz, *Formacyjna rola szkoły katolickiej. XV-lecie „Gdynskiego Katolika” 1992–2007*, Gdynia 2007, s. 126. Obecnie Zespół Szkół Katolickich im. św. Jana Pawła II tworzą: Katolickie Liceum Ogólnokształcące oraz Katolicka Szkoła Podstawowa. Zgodnie z zapisami ustawy uprawnienia szkoły publicznej były przyznawane niepublicznej szkole podstawowej i niepublicznej szkole artystycznej realizującej, w chwili rozpoczęcia przez nie działalności, kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej. Taki stan rzeczy miał miejsce do chwili wprowadzenia nowelizacji ustawy obowiązującej od 1 września 2019 roku.

¹² Por. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, t.j. Dz.U. 2021 poz. 1082, art. 14, ust. 2.

JST zasadami i terminami¹³. Z kolei o zasadach naboru do szkół niepublicznych decydują ich organy prowadzące lub dyrekcje.

Szkoły katolickie, czyli szkoły prowadzone przez kościelne osoby prawne oraz szkoły prowadzone przez inne osoby prawne lub fizyczne uznane za katolickie dekretem biskupa diecezjalnego, mają zatem w Polsce równoprawną możliwość powstawania i funkcjonowania na jednakowych dla wszystkich szkół warunkach. Ubiegłe dziesięciolecie, od chwili transformacji ustrojowej w Polsce w 1989 roku, pozwoliły wypracować i ugruntować ich miejsce w polskim systemie oświaty, zachowując charakter i specyfikę ukształtowaną przez Kościół na przestrzeni wieków¹⁴. W 2001 roku w Polsce funkcjonowało 350 placówek katolickich, zaś trzy lata później już 413, gromadząc nieco ponad 1 proc. wszystkich uczniów. Według danych Rady Szkół Katolickich, która zrzesza wszystkie szkoły katolickie, obecnie funkcjonują łącznie 493 szkoły, na wszystkich poziomach nauczania przed uniwersyteckiego¹⁵ (zob. Wykres 1). Stanowią one 1,8 proc. ogółu szkół podstawowych, 3,5 proc. liceów ogólnokształcących i mniej niż 1 proc. techników.

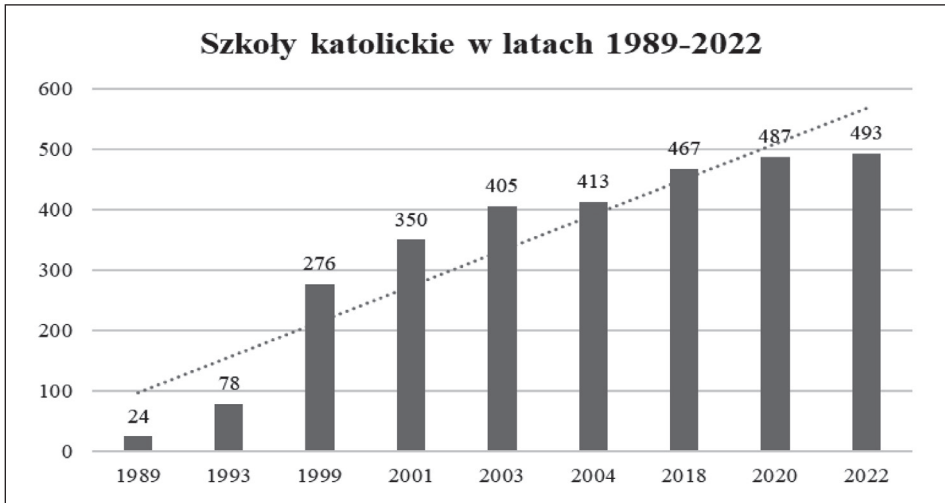
Wykres 1 ilustruje omawiany wzrost liczby placówek katolickich w 1999 roku. Należy jednak zauważyć, że wpływ na taki stan rzeczy miała między innymi dokonana w tym roku reforma edukacji. Za jej przyczyną dotychczasowe szkoły podstawowe uległy podziałowi na 6-letnie szkoły podstawowe i 3-letnie gimnazja. Notowany w tym okresie dynamiczny wzrost liczby szkół katolickich nie dotyczył szkół zawodowych, w obszarze których zanotowano wręcz tendencję spadkową (zob. Wykres 2)¹⁶.

¹³ Por. tamże, art. 14, ust. 1 pkt 2.

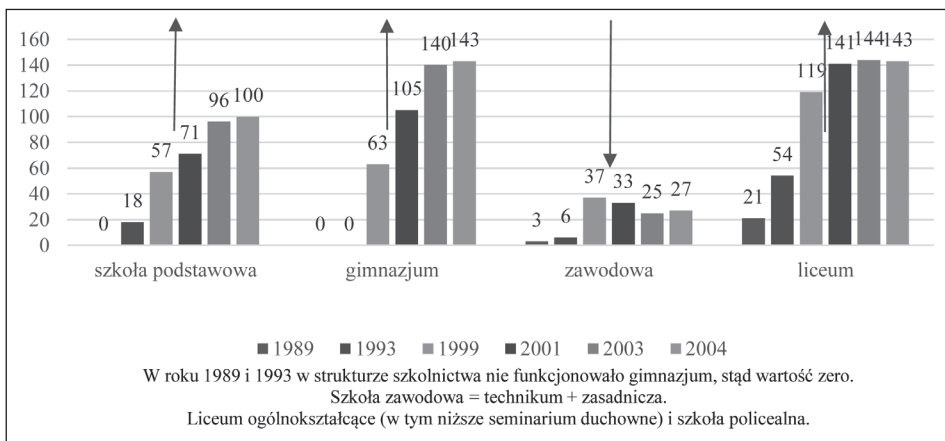
¹⁴ Por. W. Cichosz, *Szkoła katolicka środowiskiem wychowania młodzieży w wierze: od nauczania do katechezy*, w: *Polska krajem misyjnym? 1050 lat chrześcijaństwa w Polsce*, red. T. Wielebski, „Warszawskie Studia Pastoralne”, Warszawa 2016, s. 265–286; tenże, *Pedagogia wiary we współczesnej szkole katolickiej*, s. 79–84.

¹⁵ Por. Rada Szkół Katolickich, *Baza szkół*, <https://rsk.edu.pl/baza-szkol/> (18.10.2022).

¹⁶ W tym okresie zdecydowanie zmniejszyła się liczba katolickich szkół zawodowych – por. A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001)*, s. 178; Rada Szkół Katolickich, *Informator adresowy o szkołach katolickich*, Warszawa 1999.

Wykres 1. Szkoły katolickie w Polsce w latach 1989–2022.

Źródło: A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, Warszawa 2002, s. 172–176 (na podst. tab. 1–3); Rada Szkół Katolickich, *Informator adresowy szkół katolickich w Polsce* (z 2003 i 2004); także, *Baza szkół*, <https://rsk.edu.pl/baza-szkol/> (18.10.2022).

Wykres 2. Liczba szkół katolickich w latach 1989–2004 z podziałem na typy szkół (opracowanie własne).

Za sprawą kolejnej reformy oświaty, przygotowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 2016 roku i ogłoszonej w Dzienniku Ustaw¹⁷, od 1 września 2019 roku w polskim systemie zabrakło już gimnazjów, przywrócono ośmioklasową szkołę podstawową oraz czteroletnie liceum. Obecność szkół katolickich w polskim systemie oświatowym wydaje się wciąż być stabilna. Jak pokazuje poniższe zestawienie, obserwowany w początkowym okresie po transformacji ustrojowej w latach 1999–2004 dynamiczny przyrost szkół katolickich, w chwili obecnej, już po reformie z 2016 roku, pozostaje na ugruntowanym wcześniej poziomie (zob. Tabela 1)¹⁸.

Tabela 1. Zestawienie liczby szkół katolickich w pierwszych latach po transformacji ustrojowej i obecnie

Rok	Liczba szkół według typów			
	podstawowa	gimnazjum	zawodowa	liceum
1989	–	–	3	21
1993	18	–	6	54
1999	57	63	37	119
2001	71	105	33	141
2003	96	140	25	144
2004	100	143	27	143
2020	259	–	23	144

Źródło: A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001)*, dz. cyt., s. 172–176 (tab. 1–3); Rada Szkół Katolickich, *Informator adresowy szkół katolickich w Polsce* (z 2003 i 2004); także, *Szkoły katolickie w liczbach*, <https://rsk.edu.pl/2021/02/szkoły-katolickie-w-liczbach/> (17.09.2022).

Uwaga: W roku 1989 i 1993 oraz od roku 2019 w strukturze szkolnictwa nie funkcjonuje gimnazjum. 2) Zawodowa: technikum i zasadnicza. 3) Liceum ogólnokształcące (w tym: niższe seminarium duchowne) i szkoła policealna.

Dostępne statystyki pokazują, że popularność szkół katolickich wśród uczniów i ich rodziców sukcesywnie rosła. Po początkowej eksplozji ich ranga nadal trwa i nawet w niewielkim stopniu rośnie. W roku szkolnym 2001/2002 w szkołach katolickich uczyło się 0,74 proc. całej populacji uczniów, w 2018/2019 było to

¹⁷ Por. *Rządowy projekt ustawy – Prawo oświatowe*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1030> (17.09.2022).

¹⁸ Por. *Liczba uczniów i szkół w Polsce*, <https://www.edubaza.pl/s/3468/80886-Liczba-uczniow-w-Polsce.htm> (17.09.2022).

już 1,44 proc., a w roku 2020/2021, przy malejącej populacji dzieci i młodzieży w wieku szkolnym – 1,47 proc. uczniów (zob. Tabela 2).

Tabela 2. Uczniowie w szkołach katolickich na tle populacji uczniów w Polsce w wybranych latach

Rok	Liczba szkół katolickich	Liczba uczniów w szkołach katolickich	Liczba uczniów w Polsce	%
2001/2002	400	50000	6800000	0,74%
2005/2006	451	51000	6550013	0,78%
2010/2011	515	57000	5505946	1,03%
2015/2016	608	66321	5198793	1,28%
2016/2017	610	66365	4952219	1,34%
2017/2018	527	67589	4905435	1,38%
2018/2019	467	70556	4904101	1,44%
2020/2021	487	72469	4931461	1,47%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informatorów i materiałów wewnętrznych Rady Szkół Katolickich w Warszawie, zestawień Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Jak łatwo zauważyć, szkolnictwo katolickie nieustannie domaga się dowartościowania i rozwoju. Właśnie szkoły katolickie, na przestrzeni dziejów, były znakomitymi ośrodkami kształcenia elit chrześcijańskich. To kuźnie umysłów, ducha i kultury (łac. *ars artium et scientia scientiarum*)¹⁹. Tezę tę potwierdzają opracowywane przez Okręgowe Komisje Egzaminacyjne wyniki egzaminów kończących poszczególne etapy edukacyjne oraz rankingi, czego przykładem są, postrzegane za wiarygodne, zestawienia udostępniane co roku przez czasopismo „Perspektywy”.

2. SZKOŁY PODSTAWOWE

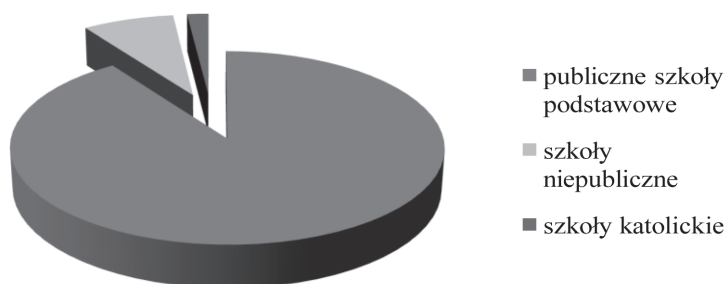
W sierpniu 2021 roku Okręgowe Komisje Egzaminacyjne opublikowały kompletne i szczegółowe zestawienia wyników egzaminów zewnętrznych – egzaminu

¹⁹ W. Cichosz, *Wychowanie integralne*, s. 137. Por. tenże, *Anthropological determinants of religious education*, in: *Religious pedagogy*, ed. Z. Marek, A. Walulik, Kraków 2020, s. 345–365.

ósmoklasisty oraz egzaminu maturalnego – uzyskanych w bieżącym roku przez poszczególne szkoły w okręgach. Dysponując tak bogatym źródłem danych, choć odnoszą się one tylko do jednego roku szkolnego, można podjąć próbę oceny skuteczności dydaktycznej grupy szkół – w tym wypadku szkół katolickich – na tle całej populacji. Niestety, brakuje danych odnoszących się do lat ubiegłych: OKE nie publikowały wyników egzaminu ósmoklasisty uzyskanych w poszczególnych placówkach, zaś pojawiające się w prasie lokalnej zestawienia są metodologicznie mało wiarygodne.

W roku szkolnym 2020/2021 funkcjonowało w Rzeczypospolitej Polskiej 14 380 szkół podstawowych²⁰, w tym 1524 szkoły podstawowe niepubliczne²¹ dla dzieci i młodzieży (wliczając ogólnokształcące szkoły muzyczne I stopnia), do których uczęszczało 162 559 uczniów, czyli 4,9 proc. z łącznej liczby 3 332 531 uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży. W liczbie tej mieści się także 288 katolickich szkół podstawowych²² (2 proc. placówek ogółem) z ok. 45 tysiącami uczniów (1,4 proc. wszystkich uczniów szkół podstawowych i zarazem 28 proc. uczniów szkół niepublicznych).

Wykres 3. Udział szkół niepublicznych i szkół katolickich w ogólnej liczbie szkół podstawowych (opracowanie własne).

Do egzaminu ósmoklasisty przystąpiło w maju 2021 roku 357 060 uczniów (97 proc. wszystkich ósmoklasistów; pozostali przystąpili do egzaminu w terminie

²⁰ Por. *Szkoły podstawowe w Polsce*, <https://szkolypodstawowe.edubaza.pl> (23.03.2022).

²¹ Szkołami niepublicznymi w niniejszym opracowaniu określamy będziemy szkoły, których organem prowadzącym nie są jednostki samorządu terytorialnego ani organa administracji centralnej. Część takich placówek jest klasyfikowana jako szkoły publiczne, dla potrzeb tej pracy decydujący jest jednak rodzaj osoby prawnej prowadzącej szkołę.

²² Por. Rada Szkół Katolickich, *Baza szkół*, <https://rsk.edu.pl/baza-szkol/> (25.03.2022).

dotadowym lub zostali zwolnieni z egzaminu)²³. Na podstawie opublikowanych przez poszczególne OKE danych można było sporządzić zestawienie wyników dla szkół z całego kraju. Obejmuje ono 330 162 zdających z 11 833 szkół²⁴. Dla potrzeb niniejszego opracowania skupiono się na analizie jedynie 1 proc. – czyli 120 szkół o najwyższych wynikach egzaminu. Tworzą je szkoły, których wynik sumaryczny egzaminu został obliczony według następującego wzoru:

$$W = \frac{Wp}{60} + \frac{Wm}{47} + \frac{Wa}{66}$$

gdzie:

W – sumaryczny wskaźnik wyniku egzaminu

Wp – średnia wyników zdających z danej szkoły z języka polskiego w punktach procentowych,

Wm – średnia wyników zdających z danej szkoły z matematyki w punktach procentowych,

Wa – średnia wyników zdających z danej szkoły z języka angielskiego w punktach procentowych.

Średnie te zostały podzielone przez uzyskany w skali kraju średni wynik z danego arkusza egzaminacyjnego w punktach procentowych. Przy przyjęciu takiej metody porównywania wskaźnik W dla szkoły „doskonale przeciętnej” – takiej, której uczniowie uzyskali średnie wyników ze wszystkich przedmiotów egzaminacyjnych na poziomie średniej krajowej zdających – miałby wartość 3. Natomiast wartość maksymalna W – gdyby średni wynik szkoły ze wszystkich trzech egzaminów wynosił 100 proc. – wynosi 5,31. Przy okazji warto zauważyć, że wynik 41 zdających z najlepszej w tym zestawieniu szkoły, Prywatnej Szkoły Podstawowej nr 92 w Warszawie ($W = 4,95$), niewiele odbiega od wyniku maksymalnego.

W analizowanym zestawieniu 120 szkół o najwyższym wskaźniku wyniku egzaminu znajduje się aż 99 szkół niepublicznych, w tym 23 szkoły katolickie (19 proc. wszystkich szkół w zestawieniu) z 859 zdającymi (22 proc. zdających ze szkół ujętych w zestawieniu). Przywołane dane pozwalają na sformułowanie następujących wniosków: 1) Wśród szkół osiągających najwyższe wyniki egzaminu ósmoklasisty dominują szkoły niepubliczne: stanowią 74 proc. ze 120 szkół

²³ Por. Centralna Komisja Egzaminacyjna, *Wstępne informacje o wynikach egzaminu ósmoklasisty 2021*, https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Informacje_o_wynikach/2021/20210701_informacja_wstepna_E8.pdf, s. 3 (07.03.2022).

²⁴ Por. Okręgowe Komisje Egzaminacyjne, <https://www.cke.gov.pl/komisje-egzaminacyjne> (07.03.2022).

w zestawieniu, podczas gdy ogółem szkoły niepubliczne to zaledwie 4,9 proc. ogółu takich placówek w kraju. 2) Obecność szkół katolickich wśród szkół osiągniętych najwyższe wyniki egzaminu ósmoklasisty jest wyraźna: stanowią 19 proc. tej grupy, choć zaledwie 2 proc. liczby placówek ogółem. 3) Pamiętając o znacznym zróżnicowaniu placówek w każdej z niżej wymienionych grup można stwierdzić, że najwyższe wyniki egzaminu ósmoklasisty osiągają szkoły niepubliczne prowadzone przez stowarzyszenia, osoby fizyczne lub prawne, następnie szkoły katolickie, i wreszcie, najmniej licznie reprezentowane w czołówce rankingu w stosunku do swej liczebności, szkoły publiczne.

3. LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE

Podobnie jak w wypadku szkół podstawowych, Okręgowe Komisje Egzaminacyjne opublikowały szczegółowe wyniki egzaminu maturalnego we wszystkich szkołach²⁵. Dla potrzeb niniejszej analizy posłużono się jednak danymi już przetworzonymi – rankingiem szkół publikowanym od wielu lat przez portal edukacyjny „Perspektywy”²⁶.

W roku szkolnym 2020/2021 w Polsce działało 2315 liceów ogólnokształcących dla młodzieży, do których uczęszczało 643 581 uczniów²⁷, przy czym 672 z tych szkół (29 proc.) to szkoły niepubliczne, kształcące łącznie 75 501 uczniów (11,7 proc. wszystkich uczęszczających do liceów). Liceów katolickich było 148 (6,4 proc. ogólnej liczby liceów). Warto zauważyć, że proporcje udziałów w rynku edukacyjnym układają się w tej dziedzinie inaczej, niż w wypadku szkół podstawowych: przy niższej ogólnej liczbie podmiotów edukacyjnych udział placówek niepublicznych i szkół katolickich jest wyraźnie wyższy.

Portal perspektywy.pl publikuje trzy rankingi szkół średnich: ranking maturalny²⁸, uwzględniający wyniki egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym i rozszerzonym, ranking olimpijski, gdzie szkoły zostały uporządkowane według

²⁵ Por. Centralna Komisja Egzaminacyjna, *Wyniki, sprawozdania*, <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2015/wyniki/> (23.04.2022).

²⁶ Por. *Ranking liceów ogólnokształcących 2021*, <http://licea.perspektywy.pl/2021/rankings/ranking-glowny-liceow> (23.04.2022).

²⁷ Por. *Szkoły i uczniowie w roku szkolnym 2020/2021 według organów prowadzących i województw, stan na 30 września 2020 r.*, https://dane.gov.pl/pl/dataset/212/resource/31168/table?page:1&per_page=20&q=&sort= (25.03.2022).

²⁸ Por. *Ranking maturalny liceów ogólnokształcących 2021*, <https://licea.perspektywy.pl/2021/rankings/ranking-maturalny-liceow> (25.03.2022).

sukcesów uzyskanych w krajowych i międzynarodowych olimpiadach²⁹ oraz zbiorczy ranking szkół³⁰, łączący obie powyższe klasyfikacje³¹.

W pierwszej setce szkół rankingu maturalnego z 2021 roku znalazło się 20 szkół niepublicznych, w tym 6 szkół katolickich. Wynik ten odpowiada faktowi, że te ostatnie stanowią nieco ponad 6 proc. ogólnej liczby liceów. Zwracają uwagę zasadnicze różnice pomiędzy rozkładem wyników egzaminu ósmoklasisty i wyników matury. W przypadku szkół podstawowych najlepsze wyniki osiągały szkoły niepubliczne, w tym katolickie, których liczba wśród szkół osiągających najlepsze wyniki była wielokrotnie wyższa (dla szkół katolickich – dziewięciokrotnie, dla wszystkich szkół niepublicznych – piętnastokrotnie), niż ich udział w całym rynku edukacji. Dla egzaminu maturalnego udział szkół różnych typów w grupie osiągnącej najwyższe wyniki jest zupełnie inny: szkoły publiczne stanowią 80 proc. zakwalifikowanych tam placówek, niepubliczne 20 proc. (przy blisko 30 proc. udziału w łącznej liczbie placówek), w tym katolickie 6 proc. (przy 6,4 proc. udziału w łącznej liczbie placówek). O ile zatem katolickie szkoły podstawowe uzyskują bardzo wysokie wyniki na tle populacji, o tyle udział najlepszych katolickich liceów w czołówce klasyfikacji maturalnej odpowiada mniej więcej ich liczbie na tle wszystkich szkół średnich.

Przedstawiony ranking maturalny opiera się na wynikach matury z roku 2021. Należałoby spytać, na ile wyniki szkół uzyskane w tym roku korelują z wynikami z lat poprzednich. Otóż cytowane zestawienia zawierają także pozycję szkoły w rankingu z roku 2020, 2019 oraz 2018 – łącznie z czterech ostatnich lat. Okazuje się, że skład pierwszej setki rankingu jest bardzo stabilny, a fluktuacje nie przekraczają kilkunastu procent. W roku 2021 do pierwszej setki zakwalifikowało się zaledwie 12 szkół, które nie były w niej wymienione w poprzednim, 2020 roku³², 17 szkół z obecnej pierwszej setki nie zakwalifikowało się do niej w roku 2019³³, a 16 w roku 2018³⁴.

Jeśli chodzi o szkoły katolickie, to w poprzednich latach (2018-2020) w pierwszej setce rankingu lokowały się jeszcze takie placówki, jak gdyńskie Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. św. Jana Pawła II (w 2018 95., obecnie 107.), Publiczne Salezjańskie LO im. bł. Piątki Poznańskiej w Poznaniu (w 2020 72., obecnie 109.), Pijarskie LO Królowej Pokoju w Łowiczu (w 2019 – 94.,

²⁹ Por. *Ranking Szkół Olimpijskich 2021*, <https://licea.perspektywy.pl/2021/rankings/ranking-szkol-olimpijskich> (25.03.2022).

³⁰ Por. *Ranking liceów ogólnokształcących 2021*.

³¹ Por. *Metodologia*, <https://2022.licea.perspektywy.pl/methodology> (25.03.2022).

³² Por. *Ranking liceów ogólnokształcących 2020*, <https://licea.perspektywy.pl/2020/rankings/ranking-glowny-liceow> (28.03.2022).

³³ Por. *Ranking liceów ogólnokształcących 2019*, <https://licea.perspektywy.pl/2019/ranking/ranking-liceow-ogolnoksztalcacych-2019> (28.03.2022).

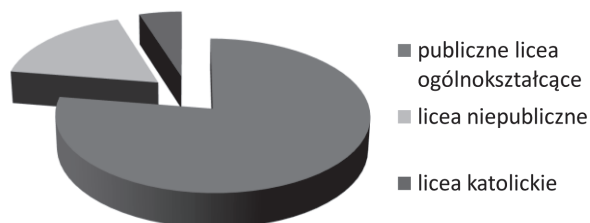
³⁴ Por. *Ranking liceów ogólnokształcących 2018*, <https://licea.perspektywy.pl/2018/ranking/ranking-liceow-ogolnoksztalcacych-2018?strona=1> (28.03.2022).

w 2018 – 63., obecnie 120.), Katolickie LO im. Jana Pawła II w Żarach (w 2018 – 57., obecnie 122.) czy Diecezjalne Liceum Humanistyczne z Nysy (w 2019 – 65., w 2018 – 64., obecnie 129.)³⁵. Można zatem przyjąć, że w ciągu poprzednich trzech lat (2020-2018) udział szkół katolickich w pierwszej setce rankingu był nawet nieco wyższy, niż w roku 2021³⁶.

Osobnego komentarza wymaga ranking szkół olimpijskich³⁷. Dane zaczerpnięte z Rankingu Szkół Olimpijskich portalu perspektywy.pl pokazują, że wśród stu placówek osiągających najwyższe wyniki w krajowych i międzynarodowych olimpiadach jest 9 szkół katolickich – wyraźnie więcej, niż w rankingu maturalnym (6 placówek) i w rankingu zbiorczym (5 placówek). Szkoły te uzyskały wyniki od 100 do 70,66 punktów (wyniki odnoszone są do wyniku najwyższej sklasyfikowanej szkoły, która otrzymuje wynik 100). Kolejne dwie szkoły otrzymały wynik powyżej 30, 6 szkół powyżej 20, natomiast 88 szkół z pierwszej setki rankingu ma wynik poniżej 20 (w odniesieniu do wyniku zwycięzcy). Wśród tych 88 jest 9 szkół katolickich, zajmujących 25, 26, 41, 42, 54, 57, 75, 77 i 84 pozycję. Łącznie wskazuje to na fakt, że w kraju istnieje (dosłownie) kilka szkół „specjalizujących się” w sukcesach olimpijskich, dla których pozostałe placówki tworzą rankingowe tło, nie mając raczej szans na dorównanie im. Sytuacja taka ma miejsce od lat (co pokazują poprzednie rankingi Perspektywy.pl). Warto nadmienić, że szkołą katolicką regularnie odnoszącą największe sukcesy w olimpiadach jest LO im. św. Jadwigi Królowej w Kielcach.

W pierwszej setce zbiorczego rankingu, uwzględniającego wyniki egzaminu maturalnego oraz sukcesy w olimpiadach, znalazło się 5 szkół katolickich i łącznie 24 szkoły niepubliczne. W przybliżeniu odpowiada to udziałowi tych szkół – tak katolickich, jak i niepublicznych w ogóle – w ogólnej liczbie placówek tego typu.

Wykres 4. Udział liceów niepublicznych i liceów katolickich w ogólnej liczbie liceów ogólnokształcących (opracowanie własne).

³⁵ Por. *Ranking liceów ogólnokształcących 2020*, art. cyt.; *Ranking liceów ogólnokształcących 2019*, art. cyt., *Ranking liceów ogólnokształcących 2018*.

³⁶ Por. *Ranking liceów ogólnokształcących 2021*.

³⁷ Por. *Ranking szkół olimpijskich 2021*. Metodologia rankingu dla szkół olimpijskich dostępna: *Ranking szkół olimpijskich 2021 – metodologia*, <https://licea.perspektywy.pl/2021/metodologia/ranking-szkol-olimpijskich-2021-metodologia> (28.03.2022).

PODSUMOWANIE

Wyniki badań przeprowadzonych w oparciu o tzw. ranking edukacyjny potwierdzają odmienną sytuację na poziomie szkół średnich i szkół podstawowych na tle placówek publicznych (państwowych), pozwalając na sformułowanie następujących wniosków:

- Szkoły katolickie w ciągu ostatnich trzydziestu kilku lat znalazły swoje miejsce w polskiej edukacji – i jest to miejsce istotne, nie do pominięcia w analizach stanu obecnego i w prognozowaniu przyszłości.
- Na poziomie szkół podstawowej efektywność dydaktyczną szkół katolickich jest znacznie wyższa niż przeciętna, choć przewyższają je w tej dziedzinie najlepsze niepubliczne szkoły podstawowe prowadzone przez inne podmioty.
- Na poziomie szkół ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej efektywność dydaktyczną szkół katolickich dorównuje dobrym szkołom publicznym. Nie występuje na tym poziomie zjawisko dominacji szkół niepublicznych, w tym katolickich, w czołówce rankingu – obecne są tam przede wszystkim licea publiczne, które zdecydowanie dominują także wśród szkół odnoszących sukcesy w olimpiadach krajowych i międzynarodowych.

Wobec powyższego, konieczne trzeba zauważyć, że efektywność dydaktyczną w polskich placówkach katolickich, będąca przedmiotem niniejszego badania, mierzona jedynie wynikami egzaminów zewnętrznych (tzw. twarde dane statystyczne), jest jednym z wielu aspektów działania szkoły, bez wątpienia kluczowym, choć nie najważniejszym. Zaprezentowane rankingi nie uwzględniają także poziomu wejściowego kompetencji uczniów, z którymi pracuje dana szkoła – w swoim czasie miały to uczynić analizy edukacyjnej wartości dodanej rozumianej jako przyrost wiedzy uczniów w wyniku danego procesu edukacyjnego (EWD 2013). Stąd nawet w zakresie pracy dydaktycznej wyniki rankingów nie mogą być traktowane jako podstawa do oceny całości pracy szkoły, chociaż ten element edukacyjny bez wątpienia cieszy i zdaje się potwierdzać słuszność tezy o elitarności polskiego szkolnictwa katolickiego.

Bibliografia

Centralna Komisja Egzaminacyjna, *Wstępne informacje o wynikach egzaminu ósmoklasisty 2021*, https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Informacje_o_wynikach/2021/20210701_informacja_wstepna_E8.pdf, s. 3 (07.03.2022).

Centralna Komisja Egzaminacyjna, *Wyniki, sprawozdania*, <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2015/wyniki/> (23.04.2022).

Cichosz W., *De l'école chrétienne à l'école laïque*, „Studia Gdańskie” 21 (2007), s. 377–396.

Cichosz W., *Anthropological determinants of religious education*, in: *Religious pedagogy*, ed. Z. Marek, A. Walulik, Krakow 2020, p. 345–365.

Cichosz W., *Biblijne wychowanie parenetyczne. Od pedagogiki do pedagogii*, „Studia Katechetyczne” 8 (2012), s. 243–253.

Cichosz W., *Educational Effectiveness of Catholic Schools in Poland Based on the Results of External Exams*, „Religions” 2023, 14(1):5: <https://www.mdpi.com/2077-1444/14/1/5> (DOI: <https://doi.org/10.3390/rel14010005>).

Cichosz W., *Formacyjna rola szkoły katolickiej. XV-lecie „Gdyńskiego Katolika” 1992–2007*, Gdynia 2007.

Cichosz W., *Historische Wurzeln, das heutige Bild und Substanz der katholischen Schule in Polen*, „Studia Gdańskie” 23 (2008), s. 191–201.

Cichosz W., *Od szkoły kościelnej do szkoły świeckiej. Rekonesans historyczno-aksjologiczny*, red. L. Balter, Międzynarodowy Przegląd Teologiczny „Communio” 159 (2007) 3, s. 17–32.

Cichosz W., *Pedagogia wiary we współczesnej szkole katolickiej*, Warszawa 2010.

Cichosz W., *Szkoła katolicka środowiskiem wychowania młodzieży w wierze: od nauczania do katechezy*, w: *Polska krajem misyjnym? 1050 lat chrześcijaństwa w Polsce*, red. T. Wielebski, „Warszawskie Studia Pastoralne”, Warszawa 2016, s. 265–286.

Cichosz W., *The History of Catholic Education in Poland and its Place in Education in the Archdiocese of Gdańsk*, red. M. Paracki, „Studia Humanistica Gedanensia” (2008) 1, s. 123–127.

Cichosz W., *Wychowanie integralne. Praktyczna recepcja Gimnazjum w Zespole Szkół Katolickich im. św. Jana Pawła II w Gdyni. 1992–2019*, Pelplin 2019.

FAQ – Edukacyjna Wartość Dodana, [http://ewd2013.ibe.edu.pl/faq-ewd/#:~:text=Edukacyjna%20warto%C5%9B%C4%87%20dodana%20definiowana%20jest%20jako%20przyrost%20wiedzy,wynikami%20uzyskanymi%20na%20egzaminie%20zewn%C4%99trznym%20przez%20jej%20uczni%C3%B3w\(17.06.2022\)](http://ewd2013.ibe.edu.pl/faq-ewd/#:~:text=Edukacyjna%20warto%C5%9B%C4%87%20dodana%20definiowana%20jest%20jako%20przyrost%20wiedzy,wynikami%20uzyskanymi%20na%20egzaminie%20zewn%C4%99trznym%20przez%20jej%20uczni%C3%B3w(17.06.2022)).

Gleeson J., *Critical Challenges and Dilemmas for Catholic Education Leadership Internationally*, “International Studies in Catholic Education” 7 (2015) 2, p. 145–161.

Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej*, Rzym 1988.

Kuźma J., *Nauka o szkole. Studium monograficzne. Zarys koncepcji*, Kraków 2011.

Liczba uczniów i szkół w Polsce, <https://www.edubaza.pl/s/3468/80886-Liczba-uczniow-w-Polsce.htm> (17.09.2022).

Maj A., *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, Warszawa 2002.

Mąkosa P., *St. John Paul II and Catholic education. A review of his teachings: an essay to inspire Catholic educators internationally*, "International Studies in Catholic Education" 12 (2020) 2, p. 218–235 (DOI: 10.1080/19422539.2020.1811006).

Metodologia, <https://2022.licea.perspektywy.pl/methodology> (25.03.2022).

Okręgowe Komisje Egzaminacyjne, <https://www.cke.gov.pl/komisje-egzaminacyjne> (07.03.2022).

Rada Szkół Katolickich, *Baza szkół*, <https://rsk.edu.pl/baza-szkol/> (18.10.2022).

Rada Szkół Katolickich, *Informator adresowy o szkołach katolickich*, Warszawa 1999.

Ranking liceów ogólnokształcących 2018, <https://licea.perspektywy.pl/2018/ranking/ranking-liceow-ogolnoksztalcacych-2018?strona=1> (28.03.2022).

Ranking liceów ogólnokształcących 2019, <https://licea.perspektywy.pl/2019/ranking/ranking-liceow-ogolnoksztalcacych-2019> (28.03.2022).

Ranking liceów ogólnokształcących 2020, <https://licea.perspektywy.pl/2020/rankings/ranking-glowny-liceow> (28.03.2022).

Ranking liceów ogólnokształcących 2021, <http://licea.perspektywy.pl/2021/rankings/ranking-glowny-liceow> (23.04.2022).

Ranking maturalny liceów ogólnokształcących 2021, <https://licea.perspektywy.pl/2021/rankings/ranking-maturalny-liceow> (25.03.2022).

Ranking szkół olimpijskich 2021 – metodologia, <https://licea.perspektywy.pl/2021/methodology/ranking-szkol-olimpijskich-2021-metodologia> (28.03.2022).

Ranking Szkół Olimpijskich 2021, <https://licea.perspektywy.pl/2021/rankings/ranking-szkol-olimpijskich> (25.03.2022).

Rynio A., *Tradycyjne i współczesne środowiska wychowania chrześcijańskiego*, w: *Septuaginta pedagogiczno-katechetyczna. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi dr. hab. Zbigniewowi Markowi SJ w siedemdziesiątą rocznicę urodzin pod redakcją naukową Anny Walulik CSFN i Janusza Mólki SJ*, Kraków 2017, s. 369–387 (dostępny online: https://wydawnictwo.ignatianum.edu.pl/sites/wydawnictwo/files/publikacje_pdf/septuaginta-2017-09-11_on-line.pdf, 17.09.2022).

Rządowy projekt ustawy – Prawo oświatowe, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1030> (17.09.2022).

Szkoły i uczniowie w roku szkolnym 2020/2021 według organów prowadzących i województw, stan na 30 września 2020 r., https://dane.gov.pl/pl/dataset/212/resource/31168/table?page:1&per_page=20&q=&sort= (25.03.2022).

Szkoły podstawowe w Polsce, <https://szkolypodstawowe.edubaza.pl> (23.03.2022).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz.U. 2017 poz. 59.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, t.j. Dz.U. 2021 poz. 1082.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.

Zellma A., Buchta R., Cichosz W., *The (non)transgressive character of religious education for children and young people in Polish schools*, “British Journal of Religious Education” 44 (2022) 3, s. 223–237 (DOI: 10.1080/01416200.2021.1887082).